

Chcete-li se neslýchaně smát, čtěte „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války“ od Jaroslava Haška.

Lessing řekl o Klopstockovi, že ho každý chválil, ale málokdo četl, a pan Viktor Dyk to kdysi parafrázoval na Otokara Březinu. U Jaroslava Haška je tomu právě naopak. „Osudy dobrého vojáka Švejka“ čtou desetitisíce lidí (první vydání v počtu 10.000 výtisků jest již rozebráno); desetitisíce se nad jeho stránkami prohýbají smíchem, ale pochváliti ho si z literárních osobností netroufal ještě nikdo. Zeptejte se prostého čtenáře, co o té knize soudí, a on se již při jméně Švejk rozesměje, což je konečně nejlepší odpověď, ale otázte se „literárně vzdělaného“ člověka a ten se shovívavě usměje a řekne obojatě rozpačité: „Nno!“ Neodvažuje se býti tak nevděčným, aby za všechny veselé chvíle, které mu kniha poskytla, řekl o ní něco nehezkého, ale vzpomene-li si na druhé straně na její naprosto „neliterární“ sloh, na bezděčné políčky, které kniha dává staré i nové literární estetice a hlavně starému i novému literárnímu estétství, vzpomene-li si na přesilná řečení jejího vojenského, pouličního a hospodského jazyka, která se obyčejně jen vytečkovávají, tu si přece jen uvědomí, že by si zadal, kdyby řekl: „Je to skvělá věc.“ Knihkupecký trh „Osudy“ bojkotoval, knihkupci odírali knihu, vyšlou soukromým nákladem, prodávají. Pan E. Weinfurter na příklad odpověděl tímto listem: „S takovou sprostou literaturou, jež má za účel místo inteligence vychovati národ neomalenců a sprostáků, nepracujeme a nechceme hanobiti jméno naší firmy. To je literatura jen pro komunisty a ne pro českého člověka. S úctou E. Weinfurter.“ Je pravda,

ta hojnost hoven a jiných podobných věcí by byla v každé jiné knize protivná, poněvadž by všude jinde působila dojmem schválnosti a bravury, u „Dobrého vojáka Švejka“ se snese, patří k němu. Haškův román to vyhrál. Knihkupci byli donuceni zabývatí se jím a dnes jej prodává patrně i pan E. Weinfurter.

Když jsem se ve voze elektrické dráhy k údivu a pohoršení spoleceustujících hlasitě chechtal nad prvním sešitem „Švejka“, měl jsem strach (zcela opravdový a nepřijemný), že z knihy nebude to, co slibuje, poněvadž jsem pokládal za nemožno, aby autor zachoval tempo, jimž se rozběhl, aby udržel výši a svéráznost humoru, který tu s lehkomyšlností opilého marnotratníka roz házuje do světa, aniž chápe, co rozdává. Příjemně jsem se zklamal. První díl jest ukončen, vyšly již dva sešity druhého, a Švejk je stále tím starým, dobrým Švejkem, jak jsme ho poznali v jeho žižkovském podnájmú den po atentátu na Františka Ferdinanda. Hašek jest ohromně bohat na vzácný statek, který se menuje humor. Jeho „Osudy dobrého vojáka Švejka“ jsou opravdu skvělá kniha.

Vysoce si na ní cením dvou věcí. Považuji je přímo za geniální:

Hašek nám osvětlil světovou válku ze zcela nového hlediska. Trošičku světla na tuto její stranu vrhl již vídeňský Karel Kraus,¹ ale právě jen trošičku, poněvadž je to duch suše satirický, a jeho válečný obzor nesahal přes vídeňskou ulici, kavárnu a ministerskou kancelář, kdežto Hašek, přímý účastník války, obhlédl půl Evropy a Asie. „Osudy dobrého vojáka Švejka“ jsou totiž válečným románem. Přečetl jsem několik válečných románů a sám jsem konečně i jeden napsal.² Ale z žádného nevysvítá celá ta ničemnost, blbost a surovost světové války tak zřejmě jako z knihy Haškovy. Nás všechno bila válka kyji do hlavy, když jsme psali, seděla nám v týle a srážela nám čela až na papír a dovedli-li jsme se vzpřímiti, dělo se to jen s napětím vši vůle i svalstva. Hašek neměl potřebi válku v sobě

přemáhati a vítěziti nad ní. Stál nad ní již od samého počátku. On se jí smál. Dovede se jí smáti cele i v podrobnostech, jako by to nebylo více než opilá tahanice v žižkovské krčmě. K schopnosti takto se dívati, jest jistě potřebi noině dávky švejkovství a — řeknu hned slovo, jehož jsem chtěl užiti až později — jest k tomu jistě potřebi kusa geniálního idiotství, ale čest člověku, který to dokázal. Výsledky mluví. A výsledkem jsou „Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války“, jedna z nejlepších knih, které kdy byly v Čechách napsány. To za prvé.

A za druhé: Švejk je ve světové literatuře zcela novým typem. Lidské flegma zachycené z nové stránky. Český Honza, po prvé objevený v umělé literatuře a postavený do rušného novodobého života. Člověk, až drasticky příjemně kontrastující s protivným typem „problematických povah“, „s žádnou situací nespokojených, ale také pro žádnou nestvořených“, neboť Švejk je spokojen s každou situací a je také v každé v převaze. Chytrý idiot, snad přímo geniální idiot, který to svým pitomým, ale přitom mazaným dobráctvím všude musí vyhrát, poněvadž není ani možno, aby to nevyhrál. To jest Švejk. Nebylo by možno, aby tento nový literární typ v nás budil tolik zájmu a tolik veselosti, kdyby byl vzat odněkud zvenčí, odněkud mimo nás, kdyby švejkovina nebyla součástíkou — větší, menší, toť lhostejno — i nás všech, stejně jako donquichotština, hamletovština, faustovština, oblomovština, karamazovština. Snad bylo potřebi opravdu světové války, abychom si ujasnili tuto převahu skutečného i předstíraného idiotství nad surovou autoritou lidí i poměrů, snad jí bylo opravdu potřebi, aby tato složka našich bytostí mohla býti vyloupenuta a zformována v celý a hotový lidský typ, a snad nemohl býti tento typ nikde jinde postřehnout dříve a v té jasnosti než právě v Čechách, s jejich divným poměrem k státní autoritě a válce. Ale jest jisto, že to mohl býti u nás jen Jaroslav Hašek, který jej objevil. Geniální idiot

Jaroslav Hašek. V tom slově není zbla přihany. V každé genialitě je trochu idiotismu.

Jaroslav Hašek nebyl u nás neznám ani před válkou, jako autor dobrých humoresek. Býval národním socialistou a tropil si v jejich listech smích z politiky. Pak se stal sociálním demokratem a vysmíval se politice a národním socialistům. Byl nějaký čas redaktorem „Světa zvířat“ a chechtal se zvířátkům a jejich milovníkům. Smál se všemu a nikde nevydržel. Host žižkovských krčem, alkoholik, občasný návštěvník policejního ředitelství, předváděný pro drobné noční výtržnosti, dlužník předměstských hostinských, „pumpař“, zálohář, ale v první řadě milý a veselý kumpán. Odešel na vojnu a léta o něm nebylo slychu. Padl; utopil se v Dněstru. Pak se objevila zpráva, že šel v nějaké kavkazské krčmě vysmíval bolševikům a že byl od opilého námořníka utlučen lahví od rumu. Tahle Háškova smrt byla tak stylová, že jí každý věřil. Ale nebylo to pravda. Jaroslav Hašek byl v Omsku vysokým sovětským úředníkem, ovládal vojensky území snad větší než Československá republika, přivedl ke komunismu princeznu Lvovu, vnučku presidenta první ruské dumy, a oženil se s ní, pracoval, pomáhal tvořit nový svět.⁹

Byl tohle opravdu Jaroslav Hašek? Neuvěřitelné! Když jsem přijel do Ruska, ptal jsem se po něm. „To váryšc Gašek? Jaroslav Osipovič? (A v Rusku nepojmenují jen tak leckoho otcovským jménem!) Je to jeden z nejlepších lidí, které asijské Rusko má.“ Usmíval jsem se nedůvěřivě. Ale přicházeli jiní a jiní, jichž autoritě nebylo možno nevěřiti, a všichni pěli chválu na Haška a vypravovali o hrdinstvích, která dokázal v bojích, o jeho moudrosti a organisátorských schopnostech, o jeho úžasné pili, o službách, které prokázal Rusku. Vojenská komisařka sibiřská, soudružka *Gončarskaja*, řekla mi: „Jaroslav Osipovič říká, ne jeden, ale deset životů kdyby měl, že by je s radostí obětoval pro dělnickou vládu. A já mu věřím doslova.

Poněvadž to již mnohokrát dokázal.“ Taková slova se v Rusku nepronášejí jen tak nazdařbůh. „Nepije?“ ptal jsem se. „Jaroslav Osipovič? Och, och! Co vy to, soudruhu, jen mluvíte?“ Omský dvojník pražského Jaroslava Haška neval po léta opravdu do úst kapky alkoholu, třebaže k němu měl přístup.

V pozdním podzimu loňského roku se Jaroslav Hašek vrátil do Prahy. První jeho cesta byla do „Unionky“ a prvním jeho činem, že se opil. V tom okamžiku se omský dvojník scvrkl někam do nejtemnějšího koutku duše a objevil se ten druhý. A od té doby žije Jaroslav Hašek s námi jako kdysi: Host žižkovských krčem, alkoholik, občasný návštěvník policejního ředitelství, dlužník předměstských hostinských, pompař, zálohář, milý a veselý kumpán. Mezi soudruhy nejde, práci ve straně se neúčastní. To vše je to tam. Směje se zase celému světu. Jen jednomu ne: komunismu a své omské minulosti. Byla to jeho lepší minulost? Umění je sobecké. Jisto je tolik: v Omsku byl vynikajícím člověkem, ale nenapsal ani řádky. V Praze je hospodským tulákem a napsal jednu z nejlepších knih české literatury. Sibiř dobrého vojenského komisaře ještě najde; „Dobrého vojáka Švejka“ by nenapsal nikdo jiný.

Čtete tu knihu! Je to skvělá věc.

(1921)